

HÜKÜMET PROGRAMLARINDA

VE

PROGRAM MÜZAKERELERİNDE

DIŞ POLİTİKA

1920-1980

Sadık Erdaş

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

**HÜKÜMET PROGRAMLARINDA VE PROGRAM MÜZAKERELERİNDE
DIŞ POLİTİKA 1920-1980**

Sadık Erdaş

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

ISBN: 978-605-9221-88-7

©Siyasal Kitabevi, Tüm Hakları Saklıdır.

Ekim 2018, Ankara

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

Baskı

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd.Şti.

Sertifika No: 25931

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48

Dağıtım

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankâra

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

HÜKÜMET PROGRAMLARINDA

VE

PROGRAM MÜZAKERELERİNDE

DIŞ POLİTİKA

1920-1980

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13

1.BÖLÜM GELENEKSEL UYGULAMADAN ANAYASAL ZORUNLULUĞA HÜKÜMET PROGRAMLARI

1.1. İcra Vekilleri Heyetleri ve Programları.....	16
1.1.1- I. İcra Vekilleri Heyeti Programında Dış Politika	17
1.1.2- II. İcra Vekilleri Heyeti	18
1.1.3- III. İcra Vekilleri Heyeti Programı.....	19
1.1.4- IV. İcra Vekilleri Heyeti	21
1.1.5- V. İcra Vekilleri Heyeti Hükümet Programında Dış Politika	21
1.2. Tek Partili Cumhuriyet Hükümetleri.....	22
1.2.1- 1. Cumhuriyet Hükümeti; I. İsmet Paşa Hükümeti	22
1.2.2- 2. Cumhuriyet Hükümeti; II. İsmet Paşa Hükümeti	22
1.2.3- 3. Cumhuriyet Hükümeti: Ali Fethi Bey Hükümeti Programında Dış Politika	23
1.2.4- IV. Cumhuriyet Hükümeti: III. İsmet Paşa Hükümeti Programında Dış Politika	25
1.2.5- V. Cumhuriyet Hükümeti: IV. İsmet Paşa Hükümeti Programında Dış Politika	26
1.2.6- VI. Cumhuriyet Hükümeti: V. İsmet Paşa Hükümeti Programında Dış Politika	27
1.2.7- VII. Cumhuriyet Hükümeti: VI. İsmet Paşa Hükümeti Programında Dış Politika	28
1.2.8- VIII. Cumhuriyet Hükümeti: VII. İsmet İnönü Hükümeti Programında Dış Politika	31
1.2.9- IX. Cumhuriyet Hükümeti: I. Celal Bayar Hükümeti Programında Dış Politika	32
1.2.10- X. Cumhuriyet Hükümeti: II. Celal Bayar Hükümeti Programında Dış Politika	34
1.2.11- XI. Cumhuriyet Hükümeti; I. Refik Saydam Hükümeti Programında Dış Politika	35
1.2.12- XII. Cumhuriyet Hükümeti; II. Refik Saydam Hükümeti Programında Dış Politika	35

1.2.13- XIII. Cumhuriyet Hükümeti; I. Şükrü Saraçoğlu Hükümeti Programında Dış Politika	39
1.2.14- XIV. Cumhuriyet Hükümeti; II. Şükrü Saraçoğlu Hükümeti Programında Dış Politika	41

2.BÖLÜM:

ÇOK PARTİLİ HAYAT'TA HÜKÜMET PROGRAMLARI VE DIŞ POLİTİKA

2.1.- XV. Cumhuriyet Hükümeti; 1.Recep Peker Hükümeti Programında Dış Politika	43
2.2. 1.Recep Peker Hükümeti Programı Görüşmelerinde Dış Politika	46
2.3. XVI. Cumhuriyet Hükümeti; I. Hasan Saka Hükümeti Programında Dış Politika	49
2.4. XVII. Cumhuriyet Hükümeti II. Hasan Saka Hükümeti Programında Dış Politika.....	50
2.5. XVIII. Cumhuriyet Hükümeti Şemsettin Günaltay Hükümeti Programında Dış Politika	52
2.6. XIX. Cumhuriyet Hükümeti I. Adnan Menderes Hükümeti Programında Dış Politika	54
2.6.1. XX. Cumhuriyet Hükümeti II. Menderes Hükümeti Programında Dış Politika	57
2.6.2. II. Menderes Hükümeti Programı Görüşmelerinde Dış Politika	58
2.7. XXI. Cumhuriyet Hükümeti III. Menderes Hükümeti Programında Dış Politika	65
2.7.1. III. Menderes Hükümeti Programı Müzakerelerinde Dış Politika	67
2.8. XXII. Cumhuriyet Hükümeti IV. Menderes Hükümeti Programında Dış Politika	68
2.8.1. IV. Menderes Hükümeti Programı Müzakerelerinde Dış Politika	69
2.9. XXIII. Cumhuriyet Hükümeti V. Menderes Hükümeti Programında Dış Politika	81
2.9.1. V. Menderes Hükümeti Programı Müzakerelerinde Dış Politika	85

III. BÖLÜM

İKİ DARBE ARASI DÖNEMDE HÜKÜMET PROGRAMLARI VE DIŞ POLİTİKA

3.1. XXIV. Cumhuriyet Hükümeti I. Cemal Gürsel Millî Birlik Hükümeti Programında Dış Politika	91
3.2. XXV. Cumhuriyet Hükümeti: II. Cemal Gürsel Hükümeti	94
3.2.1. Türk Siyasi Hayatında Koalisyon Hükümetleri ve Dış Politika	94
3.2.2. XXVI. Cumhuriyet Hükümeti VIII. İsmet İnönü Hükümeti Programında Dış Politika	95
3.2.3. VIII. İsmet İnönü Hükümeti Programı Müzakerelerinde Dış Politika	99
3.2.4. Cumhuriyet Senatosu Görüşmeleri ve Dış Politika	101

3.2.5. Hükümet Programı Üzerine Millet Meclisi Görüşmeleri ve Dış Politika ..	104
3.3. XXVII. Cumhuriyet Hükümeti IX. İsmet İnönü Hükümeti	
(II. Koalisyon Hükümeti) Programında Dış Politika.....	106
3.3.1. IX. İsmet İnönü Hükümeti Programı Hakkında Cumhuriyet Senatosu	
Görüşmeleri ve Dış Politika	110
3.3.2. IX. İsmet İnönü Hükümeti Programı Hakkında Millet Meclisi Görüşmeleri	
ve Dış Politika	114
3.4. XXVIII. Cumhuriyet Hükümeti.....	117
3.4.1. X. İnönü Hükümeti (3.Koalisyon Hükümeti) Programında Dış Politika ...	117
3.4.2. X. İnönü Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakereleri ve	
Dış Politika	120
3.4.3. X. İnönü Hükümeti Programı Üzerine Cumhuriyet Senatosu	
Görüşmeleri ve Dış Politika	141
3.5. XXIX. Cumhuriyet Hükümeti	149
3.5.1. Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti (4.Koalisyon Hükümeti) Programında	
Dış Politika	150
3.5.2. Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti Programı Millet Meclisi Müzakereleri ve	
Dış Politika	153
3.5.3. Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti Programı Cumhuriyet Senatosu	
Müzakereleri ve Dış Politika	163
3.6. XXX. Cumhuriyet Hükümeti	166
3.6.1. I. Süleyman Demirel Hükümeti Programında Dış Politik	166
3.6.2. I. Süleyman Demirel Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu	
Görüşmeleri ve Dış Politika.....	172
3.6.3. I. Süleyman Demirel Hükümeti Programının Millet Meclisi Görüşmeleri ve	
Dış Politika	177
3.7. XXXI. Cumhuriyet Hükümeti	207
3.7.1. II. Süleyman Demirel Hükümeti Programında Dış Politika	207
3.7.2. II. Süleyman Demirel Hükümeti Programının Millet Meclisi	
Müzakerelerinde Dış Politika.....	211
3.7.3. II. Süleyman Demirel Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu	
Müzakerelerinde Dış Politika.....	222
3.8. XXXII. Cumhuriyet Hükümeti	225
3.8.1. III. Süleyman Demirel Hükümeti Programında Dış Politika	225
3.8.2. III. Süleyman Demirel Hükümeti Programının Millet Meclisi	
Müzakerelerinde Dış Politika.....	228
3.8.3. III. Süleyman Demirel Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu	
Müzakerelerinde Dış Politika.....	249
3.9. XXXIV. Cumhuriyet Hükümeti.....	262
3.9.1. I. Nihat Erim Hükümeti Programında Dış Politika.....	263
3.9.2. I. Nihat Erim Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakerelerinde	
Dış Politika	265
3.9.3. I. Nihat Erim Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu	
Müzakerelerinde Dış Politika.....	269
3.10. XXXV. Cumhuriyet Hükümeti	272

3.10.1. II. Nihat Erim Hükümeti Programında Dış Politika.....	272
3.10.2. II. Nihat Erim Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakerelerinde Dış Politika	274
3.10.3. II. Nihat Erim Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu Müzakerelerinde Dış Politika	277
3.11. XXXV. Cumhuriyet Hükümeti.....	278
3.11.1. Ferit Melen Hükümeti Programında Dış Politika	279
3.11.2. Ferit Melen Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakerelerinde Dış Politika	282
3.11.3. Ferit Melen Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu Müzakerelerinde Dış Politika	283
3.12. XXXVI. Cumhuriyet Hükümeti.....	287
3.12.1. Naim Talu Hükümeti Programında Dış Politika	287
3.12.2. Naim Talu Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakerelerinde Dış Politika	290
3.12.3. Naim Talu Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu Müzakerelerinde Dış Politika	293
3.13. XXXVII. Cumhuriyet Hükümeti.....	297
3.13.1. I. Bülent Ecevit Hükümeti Programında Dış Politika.....	298
3.13.2. I. Bülent Ecevit Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakerelerinde Dış Politika	299
3.13.3. I. Bülent Ecevit Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu Müzakerelerinde Dış Politika	305
3.14. XXXVIII. Cumhuriyet Hükümeti.....	318
3.14.1. Sadi Irmak Hükümeti Programında Dış Politika.....	319
3.14.2. Sadi Irmak Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakerelerinde Dış Politika	322
3.14.3. Sadi Irmak Hükümeti Programı Cumhuriyet Senatosu Müzakerelerinde Dış Politika	328
3.15. XXXIX. Cumhuriyet Hükümeti	334
3.15.1. IV. Demirel Hükümeti (Milliyetçi Cephe Hükümeti) Programında Dış Politika.....	337
3.15.2. IV. Demirel Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakerelerinde Dış Politika	341
3.16. XL. Cumhuriyet Hükümeti Bülent Ecevit Hükümeti Programında Dış Politika.....	343
3.16.1. Bülent Ecevit Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu Müzakerelerinde Dış Politika	346
3.16.2. Bülent Ecevit Hükümeti Programının Millet Meclisindeki Müzakerelerinde Dış Politika	349
3.17. XLI. Cumhuriyet Hükümeti.....	351
3.17.1. V. Demirel Hükümeti Programında Dış Politika.....	352
3.17.2. V. Demirel Hükümeti Programının Cumhuriyet Senatosu Müzakerelerinde Dış Politika	355

3.17.3. V. Demirel Hükümeti Programının Millet Meclisi Müzakerelerinde Dış Politika	356
3.18. XLII. Cumhuriyet Hükümeti	357
3.18.1. III. Bülent Ecevit Hükümeti Programında Dış Politika.....	357
3.18.2. III. Bülent Ecevit Hükümeti Programı Müzakerelerinde Dış Politika	361
3.19. XLIII. Cumhuriyet Hükümeti	366
3.19.1. VI. Süleyman Demirel Hükümeti Programında Dış Politika	366
3.19.2. VI. Süleyman Demirel Hükümeti Programı Müzakerelerinde Dış Politika	367
3.20. XLIV. Cumhuriyet Hükümeti	371
3.20.1. Bülent Ulusu Hükümeti Programında Dış Politika	371
SONUÇ	373
İNDEKS	377
KAYNAKÇA	385

ÖNSÖZ

Yürütme organının sosyal, ekonomik ve politik tercihlerini belirtmesi bakımından oldukça önemli olan Hükümet programları, yeni kurulan bir hükümetin ülkenin genel siyasetinin yürütülmesi ve gerçekleştirilecek faaliyetler hakkında kısa bilgilerin yer aldığı metinlerdir. Bu programlarda, hükümetin genel olarak ülkenin tüm sorunlarıyla ilgili çözüm önerileri ve bu sorunlarla baş edebilme stratejilerinin izini bulmak mümkündür.

Bu nedenle hükümet programlarının içeriğinin iyi hazırlanması ve sonraki süreçlerde bu programın gereklerini yerine getirmesi hükümetlerden beklenir. Diğer bir ifade ile hükümet programı, belirli bir süre zarfında hükümetin yapacağı icraatların bir listesini sunmaktadır. Dolayısıyla, bu programlarda Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin ülkenin bütün sorunlarına karşı olduğu gibi, devletlerarası ilişkilere yönelik ve genel olarak dış politikaya yaklaşımları ve dış politikanın çerçevesini belirlemek mümkün olabilmektedir.

Cumhuriyet döneminin ilk anayasası olan 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 44., 1961 Anayasanın 103. maddesiyle, hükümetin tutacağı yolu ve siyasi görüşünü en geç bir hafta içinde Meclise bildirmesi ve Meclisten güvenoyu istemesi zorunlu hale getirilmiştir. Böylece II. Meşrutiyetin başından beri tartışması yapılan hükümet programının hazırlanması ve bunun Meclise sunulması milletvekillerinin güveninin alınması anayasal bir ilke olmuştur. Demokratik siyasal kültür birikimine, demokratik geleneklerin yerleşmesine, hükümet uygulamalarının denetlenmesine yardımcı olan hükümet programları üzerinde bugüne değin birçok çalışma yapılmakla birlikte özellikle dış politika konusunda ayrıntılı bir çalışma yok denecek kadar azdır.

Başlangıçta çalışmaya, 1920 Meclisinde kurulan ilk hükümetle başlamak ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin kurulmasına kadar görev alan bütün hükümetlerin programlarını ele alarak değerlendirmek düşünülmüşse de, bu tarihlendirmenin oldukça uzun bir dönemi kapsadığı için çalışmanın mutlaka sınırlandırılması gereği ile karşı karşıya kalındı. Bu nedenle, çalışmayı 1980 askeri darbesine kadar getirmeyi düşünmekle beraber, önceki hükümet politikalarıyla karşılaştırma imkânı vermesi için, darbe sonrası kurulan

hükümet programını da ele alıp incelemek daha uygun bulundu. Zira 1980 sonrası hem dış politik gelişmelerin çeşitlenmesi hem de Mecliste temsil edilen partilerin artması Hükümet programı hacmini ve müzakere sürecini oldukça uzatmış olması sebebiyle bu dönemin başka bir çalışmada ele alınmasına karar verdik.

Çalışmanın temel kaynağını, Hükümet Programlarının Mecliste okunması ve tartışılması nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, 1961 Anayasası uyarınca ikili bir parlamenter sisteme geçilmesinden dolayı Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Millet Meclisi Tutanak Dergisi ile programların basılı metinleri ile Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde bulunan örnekleri oluşturmaktadır. Zabıt Cerideleri ve Tutanak Dergilerinin basılı olanların yanı sıra, TBMM sayfasında bulunan dijital nüshaları da kullandığımızı, TBMM tarafından yayınlanan konu hakkındaki çalışmaların işimizi oldukça kolaylaştırdığını ifade ederek eser sahiplerine teşekkürü bir borç bilirim. Hükümet kurma ile ilgili görevlendirmelerin belgelenmesinde ve Bakanlar Kurulunun onanmış listelerinin tespitinde Resmi Gazetenin dijital arşivinin ve Meclis tutanaklarının baz alındığını belirtmek isterim.

Hükümet programlarının ve bu programların müzakereleri sırasında kullanılan üsluba ve kullanılan dile olabildiğince müdahale etmekten özellikle kaçındığımı, program müzakereleri konuşmalarına da bütünlüğü bozmamak adına sadık kalmaya çalıştığımı bildirmeliyim. Bu nedenlerle konuşmalara ve konuşmacıya yapılan müdahaleleri ve sataşmaları metin dışına çıkararak konuşma bütünlüğünü sürdürmek istediğimi belirtmek zorundayım.

GİRİŞ

Bir ülkenin izlediği dış politika, global düzeyde yaşanan gelişmelere, uluslararası siyasal sistemin koşullarına ve ayrıca kendi iç politik gelişmelerine bağlıdır. Çünkü bir ülkenin dış siyasî prensipleri, o ülkenin malî, siyasî ve askerî gücü, nüfusu, bu nüfusun birliği, moral gücü ile diplomasi kadrosunun niteliğine bağlıdır ki politikayı da kısmen bu unsurlar tayin eder. Uluslararası politikanın belirlenip uygulanmasında özel bir etken olarak o ülkenin belirli bir iç veya dış sorunu ve coğrafi konumu ön plana çıkabilmekte ve ilişkilerin bu temel üzerinde kurulmasını sağlayabilmektedir.

Bu çerçevede önemli bir dış politika belirleyicisi olarak Hükümet politikaları ve bu programların bir çekirdeği niteliğinde olan hükümet programlarıdır. Hükümetlerin genel politikasından bahsedildiği zaman hem o hükümetin benimsediği temel ilkeler hem de belirlediği hedeflere ulaşmak için izlediği yol ve yöntemler, hareket tarzları anlaşılmalıdır. Dış politikanın belirlenip yürütülmesinde çeşitli etkenler olmakla birlikte¹, bir ülkenin iç politikası gibi dış politikasını çizmek de politikacının ve onların oluşturdukları hükümetlerin görevidir. Dış politikayı, hükümetler tarafından izlenen genel politika içerisinde onun bir parçası olarak değerlendirmek gerekir. Her hükümetin nasıl bir tarım politikası, eğitim politikası, ekonomi politikası varsa dış ilişkiler politikası da vardır. Türk devlet adamlarının yönetim felsefeleri, özellikle 1930'lu yıllardan sonra Türk dış politikasını devamlı olarak biçimlendiren etkenlerden biridir. Yönetim felsefesinden anlaşılması gereken, devleti yönetenlerin iç ve dış politika görüşleridir. Bu görüşlerin teorik çerçevesi ise iktidardaki partilerin ortaya koydukları hükümet programlarında yer almaktadır. Bu bağlamda dış politika, iktidardaki bir hükümetin kendi yetki alanı dışındaki dünya ile olan ilişkileri bakımından amaç saydığı ilkeleri ve bu ilkelerin gerçekleştirilmesi için izlediği hareket tarzını ifade eder.

Batılı devlet ve demokrasilerde dış politika yasama ve yürütme organları tarafından çizilip yönetilmekte olduğundan bu anlayışın ve kültürün bir par-

¹ Haluk Ülman, "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968) I", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt.23, Sayı.3,1968, s.241 – 273. Haluk Ülman-Oral Sander, "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923 -1968) 2", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 27, No 1, Mart 1972, s. 1-24.

çası olma hedefindeki Türkiye’de de, dış politika bu iki organ tarafından belirlenmekte ve hatta yasama tarafından da denetlenebilmektedir. Bu politikanın bir göstergesi ve denetleyebilmenin çerçevesinin belirlenmesinde hükümet programları ayrı bir önem ve özellik taşımaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevlerinden birisi de Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemektir. Bu denetime esas olacak metinlerden biri de şüphesiz hükümet programlarıdır². Hükümet programları yeni kurulmuş bir hükümetin izleyeceği politikalara dair hedeflerini yansıtan belgelerdir³. 1924 ve 1961 Anayasalarına göre Cumhurbaşkanı, bir milletvekilini hükümeti kurmakla görevlendirir, Başbakan beraber çalışacağı bakanları seçer ve bu bakanlar Cumhurbaşkanı tarafından atanarak görevlerine başlar. Göreve başlamış olan Bakanlar Kurulunun, bu görevini sürdürebilmesi için Bakanlar Kurulu listesinin TBMM’ye sunulması, hükümet programının okunması ve güvenoyu alınması gerekmektedir. Hükümet programı, hükümetin kuruluşundan itibaren Başbakan veya bir bakan tarafından TBMM’de okunur⁴. Hükümet programının okunmasının ardından iki tam gün geçtikten sonra programın görüşmelerine başlanır. Görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra da güven oylaması yapılarak hükümetin görevine devam edip etmeyeceğine karar verilir⁵.

Hükümet Programı demek, bir siyasi kadronun ülkeye neler vaat ettiğini, politikasının ne olduğunu, çizdiği hedeflere hangi politikalarla gideceğini ve toplum ihtiyaçları ve şartları içinde hangi tercihleri yaptığını gösteren resmi belge demektir. Hükümetlerin başarılı olup olmadıklarını anlamanın en haklı ve objektif yolu, ortaya koyduğu programdaki hedefe ne kadar yaklaştığına, vaatlerini hangi ölçüde tuttuğuna bakmaktır. Hükümet programlarında, göreve başlayan hükümetlerin izleyeceği politikalar genel hatları ile açıklandığından siyaseten tarihsel öneme sahip belgelerdir. Bu belgeler ışığında ülkedeki temel sorunlar, bu sorunlara yönelik yaklaşımlar ile hedefler gözlemlenebilmekte ve hükümetlerin bu sorunlara karşı ortaya koydukları politikanın ipuçlarını bulabilmek mümkün olabilmektedir.

Hükümet programları ve müzakereleri aslında Türkiye’nin global ve bölgesel sorunlar karşısında hangi politikaları geliştirip tartıştığını, bu sorunlar karşısında aldıkları tavrı ve düşüncelerini göstermeleri açısından son derece önemli belgeler olarak değerlendirilmelidir.

² İrfan Neziroğlu-Tuncer Yılmaz, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, TBMM Basımevi, Ankara, 2013, s. V.

³ İrfan Neziroğlu, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 210.

⁴ Fahri Bakırcı, TBMM’nin Çalışma Yöntemi, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s. 481

⁵ İrfan Neziroğlu, Türk Parlamento Hukukunun. 211.

İndeks

- 6/7 Eylül, 70, 71, 72
6-7 Eylül, 68, 326
ABD, 55, 118, 188, 223, 224, 265, 285,
286, 329, 330, 335, 336, 339, 353,
356, 374
Adalet Partisi, 95, 115, 166, 177, 179,
186, 195, 199, 206, 219, 225, 247,
254, 256, 257, 267, 270, 276, 277,
283, 284, 287, 292, 299, 303, 305,
307, 310, 325, 331, 332, 334, 342,
351, 357, 366, 370, 390
Adenauer, 67
Adnan Menderes, 49, 53, 54, 60, 64, 65,
68, 70, 72, 90, 366
AET, 289, 294, 301, 302, 320, 336, 341,
356, 362, 365, 368, 371
Afgan, 21, 31, 76
Afganistan, 19, 24, 76, 97, 109, 119,
152, 170, 180, 209, 219
Afrika, 33, 79, 94, 103, 109, 119, 152,
170, 176, 179, 180, 196, 208, 209,
219, 226, 273, 281, 285, 288, 322, 338
Agâh Oktay Güner, 365
Ahmet Muhtar Bey, 19
Ahmet Oğuz, 99, 104
Ahmet Yıldız, 110, 149, 222, 251, 253,
260, 261, 262, 270, 347
Akdeniz, 29, 55, 59, 63, 79, 100, 105,
123, 144, 152, 153, 157, 166, 171,
217, 229, 230, 234, 271, 277, 285,
295, 322, 330, 345, 356, 359
AKEL Partisi, 133
Ali Dizman, 130
Ali Fethi Bey, 21, 23, 25
Ali Fuad Cebesoy, 60
Ali Fuat Paşa, 24
Ali Muzaffer Göker, 40
Ali Rana Tarhan, 42
Almanya, 24, 40, 51, 66, 67, 71, 85, 86,
89, 98, 108, 137, 198, 201, 208, 220,
223, 226, 240, 243, 252, 269, 272,
315, 323, 330
Alparslan Türkeş, 192, 221, 327, 366
Amerika, 22, 24, 42, 44, 53, 54, 55, 56,
57, 59, 60, 61, 66, 67, 68, 69, 71, 72,
73, 78, 80, 83, 85, 87, 89, 92, 94, 96,
97, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 108,
110, 112, 114, 119, 124, 125, 129,
142, 151, 152, 156, 159, 169, 170,
173, 179, 180, 182, 188, 189, 190, 191,
194, 196, 200, 201, 202, 203, 204,
208, 209, 212, 213, 219, 220, 226,
232, 234, 235, 236, 242, 244, 245,
247, 252, 257, 258, 264, 265, 267,
271, 277, 280, 281, 284, 288, 292,
293, 310, 313, 314, 315, 320, 328,
329, 330, 334, 336, 350, 363, 367,
370, 371
Amerika Birleşik Devletleri, 54, 66, 92,
96, 108, 124, 200, 208, 212, 213, 220,
226, 244, 264, 265, 267, 280, 310,
313, 314, 315, 320, 329, 363, 367, 371
Amil Artus, 91
Ankara, 15
Ankara Anlaşması, 217, 229, 304
Ankara Antlaşması, 308
Arap, 46, 69, 72, 78, 79, 83, 86, 89, 93,
97, 100, 104, 105, 152, 162, 169, 176,
180, 186, 208, 217, 218, 220, 223,
226, 227, 234, 235, 264, 265, 267,
273, 277, 280, 284, 286, 288, 293,
307, 320, 321, 338, 372, 374
Arap Birliği, 46

- Askerî Kolaylıklar Anlaşması, 233, 250
- Asya, 33, 59, 69, 103, 152, 170, 176, 179, 208, 209, 226, 273, 285, 288, 322, 338
- AT, 91
- Atatürk, 33, 35, 37, 92, 96, 99, 101, 102, 104, 118, 130, 135, 141, 145, 150, 152, 154, 160, 162, 163, 165, 167, 176, 177, 179, 180, 187, 188, 189, 190, 192, 216, 251, 253, 262, 263, 265, 272, 278, 279, 287, 297, 298, 300, 319, 321, 327, 333, 346, 349, 358, 370, 371, 390
- Atlantik Paktı, 63, 65, 66, 67, 214, 262
- Atom Birliği, 84
- Avrupa, 20, 28, 29, 30, 33, 51, 54, 59, 67, 69, 70, 72, 84, 85, 89, 91, 93, 96, 97, 102, 110, 111, 112, 113, 115, 117, 120, 135, 151, 168, 169, 172, 194, 197, 200, 208, 210, 218, 226, 228, 230, 233, 242, 248, 249, 251, 255, 256, 258, 263, 265, 267, 268, 269, 273, 274, 277, 280, 284, 285, 286, 288, 289, 292, 293, 294, 295, 296, 301, 303, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 319, 320, 323, 328, 331, 332, 336, 337, 338, 341, 342, 345, 347, 351, 353, 357, 360, 363, 368, 371, 374
- Avrupa Ekonomik Topluluğu, 169, 172, 210, 228, 230, 265, 267, 268, 280, 294, 295, 296, 303, 307, 308, 312, 331, 332, 336, 341, 345, 353, 357, 360, 363
- Avrupa İktisâdi İşbirliği, 84
- Avusturya, 24
- Bağdat Paktı, 71, 78, 79, 83, 85, 86, 89, 374
- Balkan, 31, 37, 69, 71, 78, 80, 81, 86, 93, 103, 152, 166, 169, 180, 196, 208, 227, 273, 280, 288, 338, 345, 353, 359, 374
- Balkan Devletleri, 31, 196
- Balkan harbi, 37
- Balkan paktı, 31
- Balkan Paktı, 69, 78, 80, 86
- Balkanlar, 31
- Barış Harekâtı, 322, 328
- Başbakan Günaltay, 54
- Behçet Kemal Çağlar, 47
- Bekir Sami Bey, 17, 18, 387
- Berç Türker, 37
- Birleşik Devletler, 54
- Birleşmiş Milletler, 44, 46, 50, 51, 52, 53, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 66, 67, 68, 78, 82, 83, 84, 85, 92, 93, 96, 97, 98, 99, 102, 104, 107, 108, 109, 114, 119, 124, 128, 151, 156, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 183, 184, 185, 193, 194, 196, 202, 206, 208, 213, 226, 227, 232, 263, 264, 265, 272, 273, 275, 276, 279, 280, 288, 330, 349, 350, 356, 364, 365
- Birleşmiş Milletler Örgütü, 263
- Bitsios,, 350
- Boğazlar, 45, 50, 197, 272
- Bölükbaşı, 114, 153, 160
- BP, 262
- Brejnev, 213
- Britanya, 94
- Bulgaristan, 24, 31
- Bülent Ecevit, 282, 297, 298, 299, 305, 322, 343, 346, 349, 357, 360, 361, 366, 390
- Büyük Britanya, 23
- Cavit Oral, 47
- Celal Bayar, 32, 33, 34, 35, 54, 81
- Celâl Bayar, 34, 35
- Celal Tevfik Karasaban, 101
- Celal Tevfik Karasapan, 143
- Cemal Gürsel, 15, 91, 94, 106, 149
- Cemil Sait Barlas, 49
- Cemiyeti Akvam, 24, 25, 29, 30
- CENTO, 92, 95, 96, 99, 104, 108, 111, 112, 114, 118, 152, 156, 168, 189, 193, 196, 199, 201, 202, 209, 219, 227, 263, 264, 267, 288, 293, 311, 316, 320, 338, 354, 368
- Cenubi Kafkas Cumhuriyetleri, 19
- Cevad Odyakmaz, 116, 128, 157
- Cevdet Aykan, 363
- Cezayir, 100, 102, 103, 105, 109, 114, 115, 116, 154, 186, 223

CHP, 56, 58, 60, 67, 85, 95, 106, 116,
130, 154, 156, 162, 163, 176, 177,
179, 180, 232, 238, 240, 241, 244,
249, 255, 262, 269, 282, 294, 297,
301, 302, 307, 308, 311, 341, 349,
356, 362
Cihat Bilgehan, 132
CKMP, 73, 95, 99, 106, 128, 192, 194,
240, 387
Cumhuriyet Halk Partisi, 48, 95, 160,
177, 178, 179, 180, 181, 185, 199,
205, 218, 234, 247, 248, 265, 283,
303, 331, 332, 341, 342, 347, 357,
366, 369
Çekoslovakya, 24, 211, 213
Çin, 160, 264, 265, 266, 268, 269, 270,
271, 273, 281, 286, 288, 292, 293,
296, 315, 320, 339, 354
Çirimokos, 183, 184
Çörçil, 42
Danimarka, 24
De Gaule, 223
Demirel Hükümeti, 166, 172, 176, 177,
207, 225, 228, 249, 337, 341, 352, 357
Demokrat Birlik Partisi, 133
Demokrat parti, 48
Demokrat Parti, 46, 53, 54, 60, 62, 77,
82, 88, 158, 257, 260, 261, 366, 374
Demokratik Parti, 267, 274, 282, 300,
303, 322, 332, 349, 366
Denktaş, 231, 250, 252, 254, 255, 261
DP, 55, 68, 262, 292
Dr. Rıza Nur, 17
E.O.K., 138
Eisenhower, 92
Ekrem Acuner, 285, 310
Ekrem Alican, 99, 194, 195, 387
Emin Sazak, 37, 42, 52
Enosis, 123, 133, 139, 141, 183, 215,
240, 244, 250, 313
ENOSİS, 129, 131, 235, 237
EOKA, 129, 139, 231, 255
Ermeni, 48, 223, 290, 291, 296
Estonya, 24
Fahri Korutürk, 318, 343
Fahri Özdilek, 176
Faik Ahmet Barutçu, 56, 62, 64
Fatin Rüştü Zorlu, 70
Fazıl Ahmed Aykaç, 37
Fazıl Ahmet Aykaç, 34
Felemenk, 24
Feridun Cemal Erkin, 95, 117
Ferruh Bozbeyleli, 274, 292, 322
Fethi Bey, 21, 23, 24, 25, 26, 374
Fethi Bey,, 23, 25
Fethi Çelikbaş, 88, 89
Fevzi Paşa, 18
Finlandiya, 24
Fransa, 20, 23, 24, 29, 45, 55, 57, 61, 66,
67, 85, 89, 100, 105, 108, 124, 125,
142, 179, 198, 201, 204, 208, 220,
224, 226, 247, 251, 252, 291, 292, 314
Fransız, 20, 45, 48, 55, 56, 109, 154,
186, 216, 235, 241, 244, 245, 252
Fuat Köprülü, 46, 54, 65
GP, 216, 217, 240, 244
Grivas, 133, 254, 326
Gromiko, 240
Gündüz Ökçün, 343, 357, 365
Güven Partisi, 211, 212, 213, 228, 229,
230, 244, 265, 275, 277, 282, 287,
296, 302, 334, 366
Halil Menteşe, 32, 33
Halk Partisi, 53, 64, 177, 205, 247, 248,
331, 362
Haluk Nur Baki, 136
Haluk Şaman, 88
Hasan Işık, 178, 183
Hasan Saka, 43, 49, 50, 52
Hatay, 102, 143, 251, 261
Haydar Tunçkanat, 293, 328
Hayrettin Erkmen, 366
Hıfzı Oğuz Bekata, 164, 176, 249, 269
Hikmet Bayur, 79, 89
Hikmet İşmen, 257, 271
Hindistan, 109, 223
Hürriyet Partisi, 88
Hüseyin Hilmi Paşa, 15
Hüseyin Rauf Bey, 21
Hüsnü Dikeçligil, 333
Irak, 23, 85, 93, 97, 100, 105, 223, 331,
338
İhsan Sabri Çağlayangil, 143, 166, 172,
305, 351

İkili Anlaşmalar, 234, 247, 267
İngiltere, 40, 42, 44, 55, 57, 61, 66, 67,
69, 71, 72, 73, 78, 85, 89, 97, 100,
105, 108, 112, 119, 121, 124, 125,
126, 133, 134, 140, 142, 144, 147,
156, 179, 193, 198, 201, 208, 220,
224, 226, 282
İnönü Hükümeti, 31, 95, 99, 106, 110,
114, 117, 120, 141, 149, 181
İran, 19, 21, 24, 31, 46, 72, 85, 96, 108,
112, 118, 152, 156, 168, 170, 172,
176, 180, 196, 209, 219, 227, 233,
248, 264, 273, 280, 284, 288, 293,
307, 320, 331, 338, 354, 369, 370, 372
İsmail Özen, 365
İsmail Sabuncu, 41
İsmet İnönü, 31, 32, 34, 42, 48, 69, 85,
95, 96, 99, 106, 107, 110, 114, 117,
156, 166, 232, 265
İsmet Paşa, 15, 21, 22, 23, 25, 26, 27,
28, 30, 31, 77, 78, 117, 160, 237, 254
İspanya, 24, 180
İsrail, 72, 86, 217, 218, 223, 227, 235,
243, 258, 264, 286, 293, 301, 302,
368, 374
İsveç, 24
İsviçre, 24, 216, 244, 245, 246
İtalya, 20, 24, 29, 66, 67, 85, 108, 198,
201, 204, 208, 220, 226, 269
İzzet Gener, 141
Japonya, 29, 97, 110, 119, 152, 170, 180,
209, 293, 310, 349
Kâmil Karavelioğlu, 269, 346
Karadeniz, 45, 49, 271
Karamanlis, 370
Kasım Gülek, 48, 271
Kasım Küfrevi, 73
Kemal Satır, 120, 218
Kıbrıs, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 76, 80, 85,
87, 89, 93, 97, 100, 102, 103, 105,
108, 111, 113, 115, 117, 118, 119,
120, 121, 122, 123, 124, 125, 126,
127, 128, 129, 130, 131, 132, 133,
134, 135, 136, 137, 138, 139, 140,
141, 142, 143, 144, 145, 146, 147,
148, 149, 152, 153, 154, 155, 156,
157, 161, 162, 163, 164, 165, 166,
167, 170, 171, 172, 174, 176, 177,
178, 181, 182, 183, 184, 185, 186,
187, 189, 191, 193, 194, 195, 202,
205, 206, 207, 209, 213, 215, 216,
219, 220, 221, 222, 224, 225, 227,
230, 231, 232, 235, 236, 237, 238,
239, 240, 241, 243, 244, 245, 246,
247, 248, 249, 250, 252, 253, 254,
255, 256, 257, 259, 260, 261, 264,
267, 268, 269, 272, 274, 276, 278,
281, 283, 284, 286, 289, 291, 292,
296, 297, 299, 302, 303, 304, 305,
306, 307, 313, 321, 322, 323, 324,
325, 326, 327, 328, 329, 330, 331,
332, 333, 335, 340, 345, 346, 347,
348, 349, 350, 351, 355, 356, 357,
359, 362, 363, 364, 365, 367, 368,
372, 374, 375
Kıbrıs Cumhuriyeti, 93, 97, 100, 105,
108, 118, 134, 137, 147, 272
Kıbrıs meselesi, 72, 73, 132, 134, 139,
143, 148, 152, 154, 156, 162, 165,
170, 171, 178, 186, 187, 209, 222,
255, 259, 276, 283, 323, 324, 325,
327, 330, 348, 350, 356, 374
Kıbrıs Türk Cemaati, 250, 255
Kıprıano, 224
Klerides, 231
Kore, 58, 59, 60, 62, 64, 66, 77, 78, 80,
81, 102, 124
Kore Harbi, 77
Kömür Çelik Birliği, 84, 374
Köprülü, 50, 54, 57, 61, 64, 68
Kuzey Vietnam Cumhuriyeti, 212
Kültür Anlaşması, 160, 165
Lefkoşa, 125, 238, 239, 331
Lehistan, 24, 79
Letonya, 24
Libya, 223, 224, 270, 331, 338
Londra, 17, 19, 42, 95, 118, 121, 129,
132, 133, 142, 143, 144, 148, 173,
178, 182, 183, 239, 240, 241, 245,
250, 259, 262, 271, 272, 302, 325
Londra Konferansı, 19, 121
Londra ve Zürih, 118, 132, 143, 144,
148, 239, 240, 241, 245, 250

Lozan, 21, 22, 24, 37, 39, 153, 157, 162,
 171, 237, 248, 324, 354
 M. Kemal, 17, 22
 M. Kemal Paşa, 17
 M.P, 139, 199
 Macaristan, 24, 211
 Magosa, 173, 174, 184, 205, 206, 239
 Makarios, 74, 122, 123, 125, 126, 127,
 133, 134, 136, 137, 138, 140, 141,
 142, 149, 181, 182, 183, 184, 193,
 216, 224, 236, 238, 239, 240, 244,
 250, 252, 253, 259, 326, 327, 328,
 331, 333
 Mareşal Tito, 65, 67
 Marshall, 51, 55, 101, 105
 Mehmet Feyyat, 347
 Mehmet Hazer, 160, 163, 283
 Melih Esenbel, 318
 Menderes, 50, 53, 54, 55, 57, 58, 64, 65,
 67, 68, 69, 70, 74, 81, 82, 85, 366
 MGP,, 262
 MHP, 262, 365, 366
 Mısır, 116, 124, 154, 186, 223, 338
 Millet Partisi, 56, 61, 68, 104, 114, 116,
 120, 127, 128, 141, 154, 155, 160,
 185, 186, 187
 Millî Birlik Komitesi, 91, 198
 Milli dava, 152
 Milli Selamet Partisi, 297, 300, 334,
 351, 357, 365, 366, 367
 Misak-ı Millî, 20
 MNP, 262
 Montrö, 45
 Moskova, 18, 21, 87, 95, 133, 155, 160,
 163, 165, 212, 247, 264, 265, 331
 MP,, 262
 Mustafa Develi, 361
 Mustafa Kemal, 16
 Mustafa Kemal Atatürk, 34
 Musul meselesi, 23, 25
 Müstakil Demokrat Grubu, 54
 Müşterek Pazar, 110, 301
 N. Erim,, 50
 Naim Talu, 287, 289, 290, 293, 296
 Namık Gedik, 68
 NATO, 55, 56, 65, 67, 69, 70, 71, 72, 77,
 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88,
 89, 92, 95, 96, 98, 99, 101, 104, 105,
 108, 111, 112, 114, 115, 117, 118,
 119, 133, 150, 154, 156, 158, 161,
 164, 165, 166, 168, 173, 175, 182,
 186, 189, 193, 196, 197, 198, 199, 200,
 201, 202, 203, 204, 208, 211, 212,
 214, 218, 220, 224, 226, 229, 232,
 233, 234, 236, 241, 242, 243, 247,
 251, 252, 257, 258, 263, 265, 267,
 269, 270, 271, 276, 280, 285, 287,
 293, 310, 311, 314, 316, 319, 328,
 329, 330, 331, 338, 356, 361, 363,
 370, 371, 374
 Necati Bey, 18
 Necdet Yücer, 51
 Necmettin Sadık Sadak, 50, 51, 52
 Newyork, 183, 184
 Nihat Erim, 139, 262, 263, 265, 269,
 272, 274, 277, 278, 310, 330, 356,
 390, 391
 Numan Menemencioglu, 39, 41
 Nuri Göktepe, 41
 Orhan Dengiz, 267, 275, 282
 Orhan Eralp, 161
 Orta Doğu, 71, 72, 92, 164, 186, 208,
 212, 227, 230, 273, 277, 280, 285,
 286, 288, 311, 316, 331, 338, 359
 Ortadoğu, 86, 89, 169, 217, 218, 234,
 235, 238, 243, 248, 258, 272, 298,
 303, 307, 314, 320, 321, 328, 345,
 349, 350, 354, 369, 370, 372, 374
 Ortak Pazar, 111, 156, 196, 217, 221,
 229, 230, 249, 253, 256, 266, 268,
 269, 270, 271, 273, 280, 282, 284,
 286, 293, 294, 295, 299, 300, 301,
 302, 303, 304, 306, 311, 316, 323,
 330, 341, 342, 346, 348, 355, 363,
 365, 368, 374
 Osman Bölükbaşı, 56, 61, 68, 73, 114,
 153, 159
 Osman Hacıbaloğlu, 113
 Osman Olcay, 262, 310
 Pakistan, 66, 72, 76, 80, 85, 96, 108,
 112, 118, 152, 156, 168, 170, 172,
 176, 180, 196, 209, 219, 227, 264,
 271, 273, 275, 276, 277, 280, 284,
 288, 293, 320, 338, 354, 369, 372

Paris, 17, 29, 51, 88, 95, 223, 264, 318
Patrikhane, 246, 247, 249
Peker Hükümeti, 43, 44, 46, 47
Pipinellis, 224
Rabat Konferansı, 223
Rağıp Gümüşpala, 115, 117
Rasih Kaplan, 38, 40
Rauf Denктаş, 254
Recep Peker, 43, 46, 48, 49
Refik Koralтан, 54, 81
Refik Saydam, 35, 36, 38, 39
Refik Şevket İnce, 32
Reşat Özarda, 136
Romanya, 24, 211
Rus, 48, 142, 154, 159, 186, 242, 271,
331
Rusya, 19, 21, 23, 29, 47, 61, 77, 84, 89,
158, 160, 224, 234, 236, 247, 248,
251, 252, 293, 333
Sadi Irmak, 318, 319, 322, 328, 334, 390
Sadrazam Kamil Paşa, 15
Sami Küçük, 103
Saraçoğlu Hükümeti, 39, 41, 43
Selim Rauf Sarper, 91, 95
Serbest Cumhuriyet Fırkası, 27
Sezai Orkunt, 290
Sırrı Bey, 28, 29
Sinan Tekelioğlu, 48
Sovyet, 19, 31, 32, 44, 45, 47, 48, 59, 61,
84, 87, 151, 154, 159, 162, 164, 179,
182, 186, 196, 213, 217, 218, 232,
233, 234, 235, 236, 238, 247, 265,
268, 280, 293, 310
Sovyet İttihadı, 31
Sovyet Rusya, 19, 44, 61, 84, 87, 154,
159, 164, 179, 186, 196, 213, 217,
218, 232, 233, 234, 235, 236, 238,
247, 265, 280
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri
Birliği, 213
Sovyetler, 44, 45, 47, 93, 97, 109, 119,
151, 156, 162, 163, 165, 169, 178,
179, 190, 193, 208, 227, 234, 236,
264, 265, 266, 267, 273, 277, 284,
288, 293, 315, 320, 331, 338, 353,
370, 372, 374
Sovyetler Birliği, 44, 45, 47, 93, 109,
119, 151, 162, 163, 165, 169, 179,
190, 208, 227, 264, 265, 266, 267,
273, 277, 284, 315, 320, 331, 338,
353, 370, 372
Suat Hayri Ürgüplü, 149, 150, 153,
163, 166, 279
Suriye, 72, 78, 83, 84, 87, 89, 97, 100,
105, 223, 338, 374
Süleyman Demirel, 117, 166, 172, 177,
199, 206, 207, 210, 225, 228, 249,
299, 324, 337, 352, 355, 356, 366,
367, 389, 390
Süveyş kanalı buhranı, 142
Şemsettin Günaltay, 52, 53
Şemsettin Sönmez, 292
Şükrü Kaya, 23
Şükrü Saraçoğlu, 34, 35, 36, 39, 41, 42
Talat Asal, 267
Temel Karamollaoğlu, 365
Tevfik Rüştü Aras, 26, 31, 32
Tevfik Rüştü Bey, 26, 27, 28, 29
Thomas Eagleton, 328
TİP, 187, 190, 191, 196, 257, 262
Trablusgarp, 17, 37
Truman Doktrini, 55
Turan Güneş, 298
Turhan Feyzioğlu, 103, 158, 177, 199,
211, 228, 244, 265, 275, 302, 366
Türk - Alman, 40
Türkiye, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19,
20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 35,
36, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 61, 62,
63, 64, 65, 66, 67, 70, 72, 76, 77, 78,
82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 91, 92, 93,
95, 96, 97, 99, 100, 102, 105, 107,
108, 109, 110, 111, 112, 113, 114,
115, 116, 117, 118, 119, 120, 121,
122, 123, 124, 125, 126, 127, 128,
132, 133, 134, 135, 138, 140, 142,
144, 147, 151, 152, 153, 154, 155,
156, 157, 158, 160, 161, 162, 163,
166, 167, 168, 169, 170, 171, 174,
176, 177, 178, 179, 180, 181, 182,
183, 184, 185, 186, 187, 188, 190,
191, 192, 193, 194, 195, 196, 197,

198, 199, 200, 201, 202, 203, 205,
206, 207, 208, 209, 210, 212, 213,
214, 217, 219, 220, 221, 222, 223,
225, 226, 227, 228, 229, 230, 231,
232, 233, 234, 236, 239, 240, 241,
242, 243, 244, 245, 246, 247, 248,
249, 250, 251, 252, 253, 256, 257,
258, 259, 260, 261, 262, 263, 264,
265, 266, 268, 270, 271, 272, 273,
274, 275, 276, 277, 278, 280, 281,
282, 283, 284, 285, 287, 288, 289,
291, 292, 293, 294, 295, 296, 297,
298, 299, 300, 301, 302, 305, 306,
307, 308, 309, 310, 313, 315, 316,
317, 319, 320, 321, 323, 325, 326,
327, 328, 329, 330, 331, 332, 333,
334, 335, 336, 337, 338, 339, 340,
341, 342, 343, 344, 345, 346, 347,
348, 349, 350, 351, 353, 355, 356,
357, 358, 359, 360, 361, 362, 363,
364, 365, 367, 368, 369, 370, 371,
372, 373, 374, 375, 376, 387, 390, 391
Uganda, 349
Ümit Haluk Bayülken, 272, 279, 287
Varşova Paktı, 370
Vatan Cephesi, 257, 260
Waldheim, 363, 364
Willy Brand, 365
Yavuz Abadan, 48
Yeni Türkiye Partisi, 99, 113, 116, 158,
194, 199
Yeşil Hat, 239
YTP, 95, 104, 106, 130, 157, 195, 387
Yugoslavya, 65, 67, 71, 80, 93, 97, 109
Yunan, 46, 70, 71, 80, 85, 108, 111, 119,
133, 135, 148, 162, 165, 173, 176,
181, 182, 183, 184, 193, 210, 216,
224, 231, 236, 239, 244, 245, 250,
253, 255, 256, 276, 322, 340, 347,
350, 355, 363, 369
Yunanistan, 24, 26, 46, 65, 67, 69, 70,
71, 72, 80, 81, 93, 97, 100, 105, 108,
111, 115, 119, 122, 124, 125, 126,
133, 134, 138, 140, 144, 145, 147,
153, 156, 157, 162, 166, 171, 182,
183, 184, 191, 193, 198, 201, 202,
206, 215, 228, 229, 231, 236, 239,
244, 252, 253, 257, 259, 274, 276,
281, 290, 321, 322, 323, 328, 329,
330, 331, 335, 339, 341, 351, 354,
355, 356, 361, 363, 365, 367, 368,
369, 370, 372
Yusuf Kemal Bey, 18, 19, 21, 25, 387
Zihni Betil, 145
Zürih ve Londra, 93, 121, 132, 134,
137, 142, 146, 171, 215

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu;30.10.0.0, Kutu;45,Yer No;290, Sıra No;29, Tarih;02.10.1930

BCA, Fon Kodu;30.10.0.0, Kutu;13, Gömlek;78, Sıra;1, Tarih;23.05.1938.

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;54, Gömlek;328, Sıra;2,Tarih;14.08.1946

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;54, Gömlek;328, Sıra;3, Tarih;13.10.1947

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;12, Gömlek;72,Sıra;1,Tarih;18.06.1948.

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0,Kutu;54,Gömlek;528,Sıra;4,Tarih;29.05.1950

BCA, Fon Kodu; 490.1.0.0, Kutu;578, Gömlek;1066, Sıra;1, Tarih;30.05.1950

BCA, Fon Kodu; 30.1.0.0,Kutu; 54, Gömlek;528, Sıra;5,Tarih;30.05.1951

BCA; Fon Kodu;490.1.0.0, Kutu;578, Gömlek;2299, Sıra,6,Tarih;02.04.1951

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;54,Gömlek;528,Sıra;6,Tarih;4.12.1957.

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0,Kutu;54,Gömlek;329,Sıra;1,Tarih;11.07.1960.

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;54, Gömlek;329, Sıra;3, Tarih;27.11.1961

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;54, Gömlek;329, Sıra;4, Tarih;2.07.1962.

BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;54, Gömlek;529, Sıra;5, Tarih;30.12.1963.

BCA, Fon Kodu;3.1.0.0, Kutu;54,Gömlek;529,Sıra;6,Tarih;26.02.1965.

BCA, Fon Kodu;3.1.0.0, Kutu;54, Gömlek;529, Sıra;7,Tarih;3.11.1965.

CKMP'nin AP iktidarı hükümet programı ile ilgili fikirleri. BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;46, Gömlek;277, Sıra;4,Tarih;6.11.1965.

Hükümet programı hakkında YTP Genel Başkanı Ekrem Alican'ın konuşması; BCA, Fon Kodu;30.1.0.0, Kutu;54,Gömlek;529,Sıra;8,Tarih;6.11.1965.

TBMM Arşivi, Milletvekilleri Tercüme-i Halleri, Dönem;1-11, Bekir Sami Bey'in Tercüme-i Hali, Cilt Sıra No;1-100, Sıra No.10.

TBMM Arşivi, Milletvekilleri Tercüme-i Halleri, Dönem;1-11,Yusuf Kemal Bey'in Tercüme-i Hali, Cilt Sıra No;201-300,Sıra No.266.

Meclis ve Senato Tutanakları

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt 1, 24 Nisan 1336 (1920) - 21 Şubat 1336 (1921),Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara 1985.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 1,TBMM Basımevi, Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 10, TBMM Basımevi, Ankara 1945.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 11, TBMM Basımevi, Ankara 1953
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 21, TBMM Basımevi, Ankara 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 1, TBMM Basımevi, Ankara 1968.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 3, TBMM Basımevi, Ankara 1968.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 7, TBMM Basımevi, Ankara 1968.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 10, TBMM Basımevi, Ankara 1975.
TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 2, Cilt 15, TBMM Basımevi, Ankara 1976.
TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 3, Cilt 1, TBMM Basımevi, Ankara 1983.
TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 3, Cilt 21, TBMM Basımevi, Ankara 1983.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, Cilt 1, TBMM Matbaası Ankara 1935.
TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 5, Cilt 20, TBMM Matbaası Ankara 1937.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, Cilt 29, TBMM Matbaası, Ankara 1938.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1939.
TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 6, Cilt 27, TBMM Matbaası, Ankara 1960.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 7, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1943.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1946.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 6, TBMM Matbaası, Ankara 1947
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 12, TBMM Matbaası, Ankara 1947
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 15, TBMM Matbaası, Ankara 1948
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Cilt I, TBMM Matbaası, Ankara 1957
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 6, TBMM Matbaası, Ankara 1957
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1957
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, Cilt 8, TBMM Matbaası, Ankara 1956
TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 11, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1958
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1962
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 6, TBMM Matbaası, Ankara 1963
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, TBMM Matbaası, Ankara 1963
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 36, TBMM Matbaası, Ankara 1964
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt;37, TBMM Matbaası, Ankara 1967.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1967.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1969.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 3, TBMM Matbaası Ankara 1970
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 19, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 24, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 25, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 36, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 7 TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 4, Cilt 11, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 5, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 5, Cilt 2, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 5, Cilt 13, TBMM Matbaası, Ankara 1983.
Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, ,Toplantı 1, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara
1962

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 1, Cilt 4, TBMM Matbaası, Ankara 1962

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 3, Cilt 17, TBMM Matbaası, Ankara 1963

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 3, Cilt;17,TBMM Matbaası, Ankara, 1963

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 4,Cilt;25, TBMM Matbaası, Ankara 1965

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 5, Cilt 31,TBMM Matbaası, Ankara 1966

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 9,Cilt 54, TBMM Matbaası, Ankara 1970

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı9, Cilt 57,TBMM Matbaası, Ankara 1970

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 10, Cilt 64, TBMM Matbaası, Ankara 1970

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 11, Cilt 1, TBMM Matbaası, Ankara 1972

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 11, Cilt 4, TBMM Matbaası, Ankara 1972

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 12, Cilt 11, TBMM Matbaası, Ankara 1972

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 13, Cilt 13, TBMM Matbaası, Ankara 1973

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 14, Cilt 18, TBMM Matbaası, Ankara 1975

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 14, Cilt 21, TBMM Matbaası, Ankara 1975

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 16, Cilt 32, TBMM Matbaası, Ankara 1977

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 16, Cilt 33, TBMM Matbaası, Ankara 1977

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 17, Cilt 34, TBMM Matbaası, Ankara 1978

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Toplantı Yılı 19, Cilt 44, TBMM Matbaası, Ankara 1980

Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt 1,2.Birleşim

Hükümet Programları

Hükümet Programı, 4.XII.1957, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1957.

Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1965.

Başbakan Süleyman Demirel Tarafından 7.11.1969 tarihinde Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1969.

- AP Genel Başkanı ve Başbakan Süleyman Demirel'in Hükümet Programı Münasebetiyle Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisindeki Konuşmaları, Adalet Partisi Genel Merkezi Neşriyatı;23, Ankara 1966.
- Başbakan Süleyman Demirel Tarafından 7.11.1969 tarihinde Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1969.
- Başbakan Süleyman Demirel Tarafından 9.03.1970 tarihinde Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1970
- Başbakan Nihat Erim'in 2.04.1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde Okuduğu Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1971.
- Başbakan Bülent Ecevit Tarafından 1 Şubat 1974 Günü Cumhuriyet Senatosunda ve Millet Meclisinde Okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1974.
- Başbakan Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak Tarafından 24 Kasım 1974 Günü Cumhuriyet Senatosunda ve Millet Meclisinde Okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1974.
- Başbakan Süleyman Demirel Tarafından 27 Temmuz 1977 Günü Cumhuriyet Senatosu'nda ve Millet Meclisinde Okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1977.
- Başbakan Bülent Ecevit Tarafından 12 Ocak 1978 Günü Cumhuriyet Senatosunda ve Millet Meclisinde Okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1978.
- Başbakan Süleyman Demirel Tarafından 19 Kasım 1979 Günü Cumhuriyet Senatosunda ve Millet Meclisinde Okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1979.
- Başbakan Bülend Ulusu Tarafından 27 Eylül 1980 Günü Milli Güvenlik Konseyinde Okunan Hükümet Programı, Başbakanlık Basımevi (?),Ankara 1980.

Kitap ve Makaleler

- Ali Haydar Soysüren,12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2014
- Fahri Bakırcı, TBMM'nin Çalışma Yöntemi, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- Haluk Ülman, "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968) I ", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt.23, Sayı.3,1968, s.241 – 273.
- Haluk Ülman-Oral Sander,"Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923 -1968) 2", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 27, No 1, Mart 1972, s. 1-24.
- İhsan Güneş, II. Meşrutiyet Dönemi Hükümet Programları (1908 - 1918) , Ankara Üniversitesi, Ankara 1990
- İhsan Güneş, Meşrutiyetten Cumhuriyete Türkiye'de Hükümetler. Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923),İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008
- İrfan Neziroğlu, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

- İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri,10 Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013.
- Dr. İrfan Neziroğlu- Dr. Tuncer Yılmaz, Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri ve Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Cilt 1,TBMM Basımevi, Ankara 2015
- İsmail Arar, Hükümet programları (1920-1965), Tipo Neşriyat, İstanbul 1968.
- Kazım Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları, Ak Yayınları, İstanbul 1968.
- Kemal Girgin. T.C. hükümetleri programlarında dış politikamız, (70 yılın panoraması) 1923-1993, Ankara 1993
- Mustafa Salep, " Türk Demokrasi Tarihinde Olađan Dışı Sürece Bir Örnek: Birinci Nihat Erim Hükümeti'nin Kuruluşu", Journal of History Studies, Volume 9 Issue 4, p. 139-156
- Mümtaz Soysal, Dış Politika ve Parlamento. Dış Politika Alanındaki Yasama-Yürütme İlişkileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara 1964.
- Nihat Erim, Günlükler,1925-1979, Hazırlayan; Ahmet Demirel, 2cilt,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.
- Nuran Dağlı-Belma Aktürk, Hükümetler ve Programları, 3 Cilt,1920-1960,TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Yayın No;12, Ankara 1988
- Şükrü Karatepe, "Hükümet Sistemleri ve Türkiye", Yeni Türkiye, Cilt.9, Sayı.51 Özel sayı - Başkanlık Sistemi, Yıl 2013
- T.C. Başbakanlık Personel ve Prensipier Genel Müdürlüğü, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kuruluşundan Günümüze Hükümetler, Ankara 1998.
- Türkiye İstatistik Kurumu, Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011,Ankara 2011

Resmi Gazeteler

- Resmi Gazete, Tarih;8 Ağustos 1946,Sayı;6380
Resmi Gazete, Tarih; 11.09.1947,Sayı;6704
Resmi Gazete, Tarih;10.06.1948,Sayı;6928.
Resmi Gazete, Tarih;17 Ocak 1949,Sayı;7107
Resmi Gazete, Tarih;23 Mayıs 1950,Sayı;7513
Resmi Gazete, Tarih;10 Mart 1951,Sayı; 7755
Resmi Gazete, Tarih;18 Mayıs 1954,Sayı;8710
Resmi Gazete, Tarih;1.12.1955,Sayı;9169
Resmi Gazete, Tarih;22 Haziran 1956,Sayı;9339
Resmi Gazete, Tarih;5 Kasım 1957,Sayı;9748
Resmi Gazete, Tarih;30 Mayıs 1960,Sayı;10515
Resmi Gazete, Tarih;7 Ocak 1961,Sayı;10701
Resmi Gazete, Tarih: 27. 07.1962, Sayı:11139.
Resmi Gazete, Tarih: 25 Aralık 1963, Sayı:11590.
Resmi Gazete, Tarih: 4 Kasım 1969, Sayı:13342
Resmi Gazete, Tarih; 7 Mart 1970,Sayı;13439
Resmi Gazete, Tarih; 12 Aralık 1971, Sayı;14040.
Resmi Gazete, Tarih; 23 Mayıs 1972, Sayı; 14194.
Resmi Gazete, Tarih; 16 Nisan 1973, Sayı; 14509.
Resmi Gazete, Tarih; 26 Ocak 1974, Sayı; 14780,
Resmi Gazete, Tarih; 18 Kasım 1974,Sayı;15066
Resmi Gazete, Tarih; 22 Haziran 1977, Sayı; 15974.
Resmi Gazete, Tarih; 13 Kasım 1979,Sayı;16808